

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ХОМЕНКО ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 378.14:330 (043.5)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України,
м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
АКІМОВА Ольга Вікторівна, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра педагогіки, доцент, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Нічуговська Лілія Іванівна,
Полтавський університет споживчої кооперації,
кафедра вищої математики і фізики, професор,
м. Полтава;

кандидат педагогічних наук,
Шевченко Людмила Станіславівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, кафедра інноваційних та
інформаційних технологій в освіті, старший викладач,
м. Вінниця.

Захист відбудеться 16 листопада 2010 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано “15” жовтня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Особливості соціально-економічного розвитку України та її інтеграція в світовий простір спрямовують систему економічної освіти, з одного боку, на задоволення потреб конкретної людини, а з іншого, – на врахування законів ринкової економіки, таких, як розподіл ринку праці, зростання конкуренції на світовому ринку, швидкі темпи розвитку ринку високих технологій та ін. Ці процеси супроводжуються скороченням сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, глибокими структурними змінами у сфері зайнятості, що визначають потребу в підвищенні професійної кваліфікації випускників економічних спеціальностей, у зростанні їхньої професійної мобільності.

Здатність до самоосвіти, самовиховання, розвиток самостійності й активності майбутніх фахівців економічного профілю, як відомо, є важливими компонентами професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Одним із основних завдань у підготовці майбутніх економістів у ВНЗ є підвищення загальноосвітнього, культурного та професійного рівня фахівців, які працюватимуть у всіх галузях народного господарства, забезпечення їхньої конкурентоспроможності. За таких умов актуальності набуває підготовка студентів економічних ВНЗ до праці в умовах стрімкого оновлення технологій, формування в них високого рівня професійної компетентності, інформативності та мобільності.

Результати емпіричного аналізу дають змогу стверджувати, що сучасний фахівець економічного профілю в умовах виробничого підприємства, організації чи установи потребує глибоких професійних знань, умінь, зокрема вміння творчо оцінювати виробничу ситуацію. Економічні професії мають досить широкий спектр використання. Фахівець-економіст може працювати в різних організаціях на різних рівнях і посадах. У його обов'язки входить планування діяльності групи людей, спостереження за їхньою роботою з метою забезпечення своєчасного та ефективного виконання виробничого завдання. Тому можна стверджувати, що розвиток пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей пов'язаний з пошуком нової моделі фахової підготовки майбутніх економістів.

Для переходу на таку модель потрібно формувати в студентів пізнавальну мотивацію до самостійного пошуку знань і їх використання; вміння самостійно навчатися в умовах інтенсивного зростання потоків інформації; самостійність і активність майбутніх фахівців. Ці уміння та навички ми відносимо до важливих професійних якостей майбутнього фахівця економічного профілю.

Аналіз літератури свідчить про те, що на важливість забезпечення активності суб'єкта в навчальній діяльності вказували П.Блонський, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін. Загальні проблеми стимулювання пізнавальної діяльності людини досліджували Т. Алексеєнко, Л. Арістова, О. Вербицький, В. Вергасов, Н. Генц, А. Дьомін, І. Зязюн, О. Киричук, Б. Коротяєв, Г. Костюк, О. Матюшкін, А. Пугач, І. Харламов та ін.

Проблема включення в активну навчально-пізнавальну діяльність залишається однією з найважливіших проблем сучасної педагогіки. Цій проблемі присвячені фундаментальні дослідження Ю.Бабанського, М. Данилова, Б. Єсіпова,

І. Лернера, М. Махмутова, М. Скаткіна, І. Огороднікова, Т. Шамової, Г. Щукіної та інших. Психологічні аспекти проблеми пізнавальної активності були в центрі уваги Л. Божович, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна. Вона продовжує розглядатись як ключова у розв'язанні завдань підвищення рівня підготовки майбутнього фахівця.

Особливого звучання проблема стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів вивчається в контексті підготовки фахівців у системі неперервної освіти (Г. Балл, І. Зязюн, М. Кухарєв, Н. Ничкало та ін.), психологічних проблем становлення особистості (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, І. Бех, О. Киричук, В. Моляко, В. Рибалка, Г. Селевко, В. Семиченко, В. Сластьонін, В. Татенко та ін.). Психологами і дидактами обґрунтовуються різні способи підвищення пізнавальної активності, а саме: формування пізнавальних потреб (П. Гальперін, М. Махмутов, Г. Щукіна та ін.); поєднання індивідуальних, групових і фронтальних форм діяльності (Л. Арістова, Т. Васильєва, А. Мудрик, Г. Цукерман, С. Кушнірук та ін.); організація проблемного навчання (А. Алексюк, І. Лернер, В. Лозова, О. Матюшкін, М. Махмутов та ін.); розвиток пізнавального інтересу, емоційність навчання (Г. Щукіна); організація різних форм навчальної діяльності (Р. Гуревич, І. Козловська, Ю. Мальований, Н. Мойсеюк, М. Сметанський, І. Черєда, О. Ярошенко, та ін.).

Представлені дослідження є основою для вивчення проблеми пізнавальної активності, проте серед наукових джерел немає спеціальних праць, присвячених формуванню пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. Особливої актуальності набувають питання обґрунтування сутності досліджуваного поняття, критеріїв, показників і рівнів сформованості пізнавальної активності студентів, педагогічних умов і основних шляхів розвитку пізнавальної активності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки.

Аналіз теоретичних напрацювань, вивчення практичного досвіду підготовки студентів в економічних ВНЗ до майбутньої професійної діяльності дали можливість виявити *суперечності* процесу розвитку пізнавальної активності студентів економічного профілю у процесі фахової підготовки, зокрема, між:

- об'єктивною вимогою суспільства у формуванні фахівця, здатного свідомо залучатися до економічного життя країни та недостатністю умов у процесі їхньої фахової підготовки для самореалізації особи як економічно активного члена суспільства;

- необхідністю продукувати оригінальні економічні ідеї, швидко вирішувати професійно-економічні ситуації та нестандартні завдання, реалізувати сформовані компетентності на рівні прийняття творчих економічно обґрунтованих рішень, виявляти готовність до інноваційної професійної діяльності та традиційною системою університетської підготовки майбутнього економіста, спрямованою на репродуктивний тип засвоєння знань та здатністю вирішувати професійні завдання за алгоритмом.

Усунення зазначених суперечностей потребує обґрунтування педагогічних умов та визначення шляхів розвитку пізнавальної активності студентів економічного профілю в процесі їхньої фахової підготовки.

Актуальність проблеми, а також її недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми дослідження **“Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язано з планами науково-дослідної роботи Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету у рамках НДР 0107U008653 “Розробка методики викладання фахових дисциплін при підготовці бакалаврів, спеціалістів та магістрів в умовах інтеграції в європейське та світове освітнє середовище” (протокол № 6 від 26.11.2006 р.). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 9 від 25.04.2001 р.) і погоджена в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 2 від 24.02.2004 р.).

Мета дослідження – визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження передбачає, що розвиток пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей істотно вплине на якісний рівень фахової підготовки майбутніх економістів за таких умов:

- побудова особистої професійної перспективи майбутніх економістів;
- педагогічна підтримка студентів у процесі організації особистісно-орієнтованого навчання;
- активізація процесу фахової підготовки студентів засобами інтерактивних технологій.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження нами визначено такі його **завдання**:

1. Теоретично обґрунтувати проблему розвитку пізнавальної активності студентів.
2. Визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів як суб'єктів пізнання у процесі фахової підготовки.
3. Розробити методику розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей на основі визначених педагогічних умов та перевірити ефективність її реалізації в умовах економічного ВНЗ.
4. Визначити критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності студентів у процесі фахової економічної підготовки.
5. Укласти та впровадити в навчальний процес методичні рекомендації з розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки

Об'єкт дослідження – фахова підготовка студентів економічних спеціальностей.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх фахівців економічного профілю.

Методологічною основою дослідження є система об'єктивного всебічного аналізу подій і явищ у сфері фахової освіти працівників економічного напрямку в динаміці її розвитку, методологічні принципи, філософські положення про єдність теорії і практики, про загальний зв'язок, взаємну обумовленість і цілісність явищ і процесів в умовах структурної перебудови, оновлення тенденцій і напрямів подальшого розвитку, що спонукають активізацію творчого пошуку ефективних форм і методів організації навчального процесу. *Методологічними орієнтирами обрано: компетентнісний, особистісно орієнтований і діяльнісний підходи до організації навчально-виховного процесу в умовах впровадження ідей і положень Болонського процесу у ВНЗ України.*

Теоретична основа дослідження ґрунтується на концептуальних положеннях теорії пізнання, професійного навчання та розвитку особистості (В. Андрущенко, І. Зязюн, С. Гончаренко, Р. Гуревич, Н. Ничкало, Н. Мойсеюк, С. Сисоева, М. Сметанський); теорія проблемного навчання (А. Алексюк, І. Лернер, В. Лозова, О. Матюшкін, М. Махмутов і інші); теорія розвивального навчання (М. Данилов, М. Скаткін і інші); теорія контекстного навчання (О. Вербицький).

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез і узагальнення інформації з різних джерел – для з'ясування стану розробленості питання, визначення проблеми, мети, об'єкта та предмета дослідження; *метод абстрагування та конкретизації* для глибшого вивчення предмета дослідження, формулювання педагогічних умов та розробки теоретичної моделі педагогічної системи цілеспрямованого розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей; *індуктивний та гіпотетично-дедуктивний метод* – для емпіричного підтвердження актуальності проблеми розвитку пізнавальної активності студентів; *емпіричні* – педагогічний експеримент, спостереження, діагностичні методи (тестування, анкетування, опитування, бесіди), самооцінка, експертна оцінка, моделювання; *статистичні методи* – для обробки одержаних результатів дослідження, що забезпечили достовірність результатів дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягають в тому, що:

– *вперше* визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (побудова особистої професійної перспективи майбутніх економістів; педагогічна підтримка студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання; активізація процесу фахової підготовки студентів засобами інтерактивних технологій);

– *уточнено* критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей згідно з компонентною структурою пізнавальної активності особистості;

– *дістали подальшого розвитку* засади розвитку пізнавальної активності студентів на основі організації особистісно орієнтованого освітнього процесу з використанням сучасних педагогічних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та апробації методичних рекомендацій “Крок до пізнання” з розвитку пізнавальної активності студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” за напрямами підготовки 6.030504 “Економіка підприємства. Економіка підприємства на ринку товарів та послуг” та 6.030508 “Фінанси і кредит. Фінанси. Державні фінанси. Управління державними фінансовими ресурсами” та дидактичного комплексу занять (професійно-орієнтовані проблемні завдання, задачі, ситуації, поради з організації інтерактивного та ігрового навчання) у процесі вивчення англійської мови для спеціальності “Переклад” з курсу “Семантико-стилістичні особливості перекладу фахових текстів” циклів “Менеджмент та маркетинг”, „Бухоблік та фінанси”. Комплекс розроблених занять ілюструє та відображає методику розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. Розроблена система вправ, завдань та ігор, науково-методичні рекомендації, представлені у дисертації, можуть бути використані в процесі вдосконалення змісту нормативних фахових дисциплін у ВНЗ II-IV рівнів акредитації економічного профілю, в практиці роботи викладачів фахових дисциплін ВНЗ, що готують фахівців економічного профілю.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 23/01-309 від 20.03.08 р.); Вінницького національного технічного університету (довідка № 473 від 08.05.08 р.); Луцького державного технічного університету (довідка № 818-15-25 від 25.04.08 р.); Хмельницького приватного вищого навчального закладу “Університет економіки і підприємництва” (довідка № 278 від 08.05.08 р.), Вінницького державного аграрного університету (довідка № 03-214 від 14.03.2008 р.). Всього дослідженням було охоплено 369 студентів 2-4 курсів.

Особистий внесок здобувача у статті “Проблеми підготовки спеціалістів економічного напрямку”, опублікованій у співавторстві з Л. Сікорською, полягає в аналізі гри та її проблемного змісту як засобів розвитку пізнавальної активності студентської молоді; у статті “Розвиток пізнавальної активності у процесі вивчення іноземної мови”, опублікованій у співавторстві з Л. Сікорською, полягає в аналізі потенціалу інтерактивних технологій навчання для розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей; у статті “Інноваційні процеси в освіті”, опублікованій у співавторстві з О. Шпортак, полягає в обґрунтуванні необхідності застосування інтерактивних та тренінгових методик, ігрових методик з метою активізації пізнавальної активності як основи реформування вітчизняної системи економічної освіти; у статті “Студентське самоврядування як необхідна умова гуманізації навчального процесу, опублікованій у співавторстві з А. Біленькою,

здобувачеві належить обґрунтування необхідності здійснення студентського самоврядування як необхідної основи вияву пізнавальної активності суб'єктів навчальної діяльності. У методичних рекомендаціях з англійської мови для студентів спеціальності 6.030500 “Переклад” з курсу “Семантико-стилістичні особливості перекладу фахових текстів” цикл: Менеджмент та маркетинг, опублікованих у співавторстві з Л. Сікорською, особистий внесок здобувача представлений професійно-орієнтованими проблемними завданнями, задачами, ситуаціями, порадами з організації інтерактивного та ігрового навчання. Розробки та ідеї, які належать співавторам Л. Сікорській, О. Шпортак, у дисертації не використовуються.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку на 14 міжнародних конференціях і форумі та на 5 всеукраїнських конференціях: на Міжнародній науковій конференції “Трудове навчання в системі освіти ХХІ ст.” (Трускавець, 2003), Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2004), Міжнародній науково-практичній конференції “Гуманізм та освіта” (Вінниця, 2004), Міжнародній науково-практичній конференції “Динаміка наукових досліджень” (Дніпропетровськ, 2004), Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта” (Дніпропетровськ, 2006), Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасний стан і тенденції розвитку економіки регіонів в контексті євроінтеграційних процесів” (Ялта, 2007), III Міжнародній науково-практичній конференції “Наукові дослідження – теорія та експеримент 2007” (Полтава, 2007), III Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток наукових досліджень 2007” (Полтава, 2007), II Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегии развития Украины в глобальной среде” (Ялта, 2008), Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих науковців “Молодий науковець ХХІ століття” (Кривий Ріг, 2008), Міжнародній науково-практичній конференції “Викладач і студент: суб'єкт-суб'єктні відносини” (Черкаси, 2008), III Всеукраїнській науково-практичній конференції “Ідеї В.І.Вернадського і сучасна гуманітарно-економічна освіта в контексті розвитку людства” (Кременчук, 2003), Всеукраїнській науково-практичній конференції „Сучасні засоби навчання іноземних мов” (Ніжин, 2005), I Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції “Науковий потенціал України” (Київ, 2005), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності” (Севастополь, 2006), Всеукраїнській студентській науковій конференції “Інтелектуальний потенціал молоді в реалізації стратегії інноваційного розвитку України” (Вінниця, 2008), міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми економічного розвитку в Україні в умовах глобалізації” (Вінниця, 2009), международной научно-практической интернет-конференции “Инновационные технологии к применению информационных технологий в профессиональной деятельности” (Белгород, 2009).

Публікації. Матеріали дисертаційного дослідження знайшли відображення у 20 публікаціях автора, з них 7 одноосібних у фахових наукових виданнях, з

переліку затвердженого ВАК України, 10 у збірниках наукових праць і матеріалах наукових конференцій та трьох методичних рекомендаціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Основна частина займає 176 сторінок. Список використаних джерел становить 226 найменувань, з яких 30 іноземними мовами, додатків на 37 сторінках. У роботі наведено 6 рисунків, 10 таблиць, котрі у сукупності займають 16 сторінок. Загальний обсяг роботи складає 255 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено його мету, гіпотезу, основні завдання, об'єкт, предмет розкрито новизну і практичне значення; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів; визначено структуру дисертації.

У першому розділі **“Теоретичні основи розвитку пізнавальної активності студентів”** проаналізовано пізнавальну активність як психолого-педагогічну категорію та досліджено особливості активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі навчальної діяльності як проблему вузівської підготовки. Також розкрито критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності студентів. У контексті констатувального зрізу досліджено стан пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей.

Розкриття сутності пізнавальної активності, перш за все, потребує наукового визначення поняття „активність”. Аналіз літературних джерел показав, як з розвитком філософської та психологічної думки розвивалися і погляди дослідників на природу активності. Активність – не тільки прояв життя людської особистості, а й умова її розвитку. Активність – одна із основних характеристик особистості, що полягає у здатності виступати джерелом змін у стосунках з оточуючим світом (на відміну від реактивності, коли джерелом є зовнішній стимул). Активність виражається у багатосторонній діяльності, що спрямована на пізнання, зміну, перетворення навколишнього світу, на зміну власної природи, свого психічного складу. Активність – ступінь взаємодії суб'єкта з оточуючою дійсністю. Ця категорія є однією з найактуальніших у дослідженні природи психіки, психічного розвитку, свідомості, пізнавальних і творчих можливостей особистості.

Активність особистості виявляється на різних рівнях: фізичному (предметні зміни у часо-просторі), ментальному (мислення) і психічному (відчуття і ставлення). Вона може бути усвідомленою і несвідомою. Активність має символічний характер. Метою будь-якої активності є певна діяльність. Сучасною наукою досліджуються різні види людської активності (психічна, когнітивна, розумова, інтелектуальна, творча, поведінкова, особистісна, комунікативна, трудова, соціальна). Особливе місце серед досліджень активності посідає проблема „пізнавальної активності”.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми пізнавальної активності показав наявність різноманітних підходів щодо визначення природи цього явища. В психології досі ще немає єдиного підходу до визначення поняття “пізнавальна активність”. Більшістю дослідників пізнавальна активність тлумачиться як двохсторонній, взаємопов'язаний процес: з однієї сторони, це форма

самоорганізації і самореалізації особистості студента, а з іншої, – результат педагогічних дій з організації навчальної діяльності.

У психолого-педагогічних дослідженнях пізнавальна активність досліджується в трьох аспектах: як елемент пізнавальної діяльності (М. Алексєєв, Л. Арістова, М. Данилов, Л. Іванова, М. Ігнатенко, Л. Калашнікова, А. Крупнов, І. Редковець, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.); як риса особистості (Ф. Ахматов, І. Барсуков, М. Головань, В. Лозова, М. Осипова, Н. Скоморохов, Г. Щукіна та ін.); як готовність особистості до пізнання зовнішнього і внутрішнього світу (М. Антонюк, С. Василевська, М. Лебедев, Н. Половнікова, Т. Шамова та ін.).

У проаналізованих джерелах пізнавальна активність визначається по-різному. Узагальнивши погляди В. Донця, А. Маркової, І. Харламова, І. Якиманської, під пізнавальною активністю розуміємо інтенсивну аналітико-синтетичну розумову діяльність студента в оволодінні системою наукових знань та систему особистісних характеристик і якостей, що забезпечують успішність відповідної діяльності.

На основі теоретичного аналізу результатів констатувального етапу експерименту нами виокремлено аксіологічний, гносеологічний та праксеологічний компоненти пізнавальної активності. Взаємозв'язок розглянутих компонентів пізнавальної активності виразно виявляється в навчально-пізнавальній діяльності студента. У навчальному процесі ці компоненти взаємообумовлені, взаємопов'язані і структурно неподільні. Цілісність такої системи виявляється в тому, що за допомогою цих компонентів можна аналізувати не тільки стан пізнавальної активності в цілому, а й також її окремих показників.

Аксіологічний компонент передбачає спонукання студентів до оволодіння знаннями і способами пізнавальної діяльності і стимулювання вольових зусиль щодо подолання пізнавальних утруднень, що виникають. Гносеологічний компонент характеризує способи пізнавальної діяльності, знання і вміння. Практиологічний компонент об'єднує дії щодо здійснення навчально-пізнавальної діяльності, підвищення готовності до здійснення вольових зусиль у пізнанні, стимулює прагнення до подальшого одержання знань, умінь і навичок, має більш професійну спрямованість пізнавальної діяльності.

Згідно з виокремленими компонентами пізнавальної активності в студентів економічних спеціальностей (аксіологічного, гносеологічного та праксеологічного) визначено три основні критерії пізнавальної активності: мотиваційний, інструментально-технологічний та процесуальний. Показниками сформованості мотиваційного критерію було визначено: потребу в пізнанні нового; ставлення до додаткового навчального навантаження; прагнення поділитися набутих знанням. Щодо інструментально-технологічного критерію, його показники виражають: обізнаність зі способами збирання та обробки інформації; вміння працювати самостійно з підручником; знати й вдаватися до прийомів смислового групування матеріалу; знати як і вміти упорядковувати та відтворювати інформацію; сформованість логічних способів розумових дій; самостійність мислення. Показники процесуального критерію характеризують: активність застосування здобутих знань у

практичній діяльності; участь у навчально-дослідницькій діяльності; планування та організацію самостійного навчання.

На основі аналізу виділених критеріїв та їх показників встановлено такі рівні пізнавальної активності студента: активно-перетворювальний, частково-пошуковий і пасивно-репродуктивний. Визначені рівні дозволяють орієнтуватися на поетапний розвиток пізнавальної активності студента.

Низький (пасивно-репродуктивний) рівень пізнавальної активності притаманний студенту, який цікавиться окремими фактами, його інтерес до вивчення навчальних дисциплін низький; він ігнорує додаткове навчальне навантаження; уникає ситуацій, що вимагають відкритої демонстрації обізнаності з предмету; використовує репродуктивні способи роботи з матеріалом; матеріал відтворює копіюванням; діє переважно за зразком; відчуває труднощі у використанні теоретичного знання для розв'язання практичних завдань, часто помиляється; обирає завдання репродуктивного характеру; не виявляє бажання самостійно опрацювати матеріал.

Середнім (частково-пошуковим) рівнем пізнавальної активності володіє студент, який виявляє стійкий інтерес до фахових предметів, проте інтерес до результатів навчання переважає над інтересом до процесу пізнавальної діяльності; додаткові завдання виконує заради високої оцінки; відповідає, в основному, за вимогою викладача, викладацька діяльність приваблює лідерською позицією, можливістю демонстрації влади; володіє необхідними навичками, необхідними для ефективного засвоєння програмного матеріалу; вміє аналізувати, виділяти головне, робити висновки та певною мірою узагальнювати; добре діє за аналогією, аналіз й узагальнення на рівні окремих теоретичних положень; застосовує набуті знання, вміння та навички у стандартних, типових завданнях, іноді допускає помилки; обирає завдання порівняльного характеру, реферування, виконує роботи, пов'язані з обґрунтуванням прикладів; здійснює самостійну навчальну діяльність лише на основі відповідних методичних рекомендацій викладача, відчуває утруднення з самооцінюванням її результатів.

Високий (активно-перетворювальний) рівень пізнавальної активності, характерний для студента, який цікавиться конкретними і загальнонауковими теоріями, одержує задоволення від процесу учіння; завдання самостійної роботи студента виконує у повному обсязі, відвідує факультативні заняття, опрацює додаткові завдання; активно відповідає на заняттях, виявляє інтерес до викладацької діяльності; у нього спостерігаються високорозвинені навчальні вміння; володіє основними способами розумових дій; здатний самостійно побачити проблему і визначити шляхи її розв'язання; активно застосовує набуті знання, вміння та навички для розв'язування нових завдань; віддає перевагу творчим, пошуковим завданням; сформована розумова самостійність, уміє планувати роботу та самокритично оцінювати її результати.

Результати психолого-педагогічної діагностики засвідчили, що 26,8% обстежених студентів виявляють *активно-перетворювальний рівень* пізнавальної діяльності, 27,3% студентів - *частково-пошуковий рівень*, 45,9% студентів - *пасивно-репродуктивний рівень* пізнавальної активності.

Результати констатувального етапу дослідної роботи практично відображають одну тенденцію – недостатній рівень пізнавальної активності студентів. Майже половина обстежених не виявляє інтересу щодо вивчення навчальних дисциплін, ігнорує додаткове навчальне навантаження, має посередні успіхи в навчанні і не вважає за потрібне їх покращувати. Аналіз даних за окремими показниками рівня розвитку пізнавальної активності засвідчує особливо критичну ситуацію у застосуванні студентами здобутих знань у практичній діяльності та в мотивації пізнавальної активності.

Обрані контрольна та експериментальна групи за загальними характеристиками практично не відрізнялися від генеральної сукупності майбутніх економістів, що дозволило зробити висновок про репрезентативність вибірки.

У другому розділі **“Обґрунтування педагогічних умов розвитку пізнавальної активності студентів у процесі фахової підготовки”** визначено педагогічні умови та змодельовано процес розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей, представлено зміст і організацію формульованої дослідно-експериментальної роботи, що враховує побудову особистої професійної перспективи як мотивації пізнання, спрямованого на самоосвіту та самовиховання, створення сприятливого психологічного клімату, відчуття психологічного комфорту в процесі пізнавальної діяльності через педагогічну підтримку викладача та використання активних форм вивчення дисциплін економічного профілю як основи підвищення працездатності студентів і підтримання тону їхньої психічної активності. Наведено результати динаміки розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у результаті дослідно-експериментальної роботи.

Результати діагностики та аналіз психолого-педагогічних джерел дозволили визначити педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки:

- побудова особистої професійної перспективи майбутніх економістів;
- педагогічна підтримка студентів у процесі особистісно-орієнтованого навчання;
- активізація процесу фахової підготовки студентів засобами сучасних інтерактивних технологій.

З метою реалізації зазначених педагогічних умов розвитку пізнавальної активності розроблено педагогічно обґрунтовану та логічно побудовану модель, що є схематичним відтворенням методики розвитку пізнавальної активності студентів у процесі фахової підготовки.

Модель значно розширює уявлення про складний між предметний характер розвитку пізнавальної активності майбутніх економістів. У ній показано траєкторію розвитку пізнавальної активності як однієї з професійно значущих якостей. Модель має блокову структуру, яка відображає функціональні та змістові характеристики реального педагогічного процесу, позначає етапи розвитку пізнавальної активності майбутнього економіста у процесі його фахової підготовки під час навчання у ВНЗ (рис.1).

Спроектована відповідно до виокремлених педагогічних умов модель поетапного розвитку в студентів пізнавальної активності у процесі фахової підготовки є основою формувального етапу експерименту. Сутність його полягає в реалізації педагогічних умов і запропонованої моделі розвитку пізнавальної активності у майбутніх економістів в експериментальних групах. Урахування висвітлених складових моделі в їх послідовному взаємозв'язку і взаємодоповненні дозволяє системно впливати на свідомість студентів експериментальної групи з метою зміни типу пізнавальної активності від пасивно-репродуктивного до активно-перетворювального. У контрольній групі передбачається організація навчального процесу традиційним способом без залучення експериментальної методики та зі стихійним характером зіткнення виділених умов.

→	потреба у пізнанні нового; ставлення до додаткового навчального навантаження; прагнення поділитися набутим знанням	обізнаність зі способами збору та обробки інформації; сформованість логічних способів розумових дій; пізнавальна самостійність	застосування здобутих знань у практичній діяльності; участь у навчально-дослідній діяльності; планування й організація самостійного навчання
Рівні			
	пасивно-репродуктивний	частково-пошуковий	активно-перетворювальний

Результат: сформованість пізнавальної активності у студентів як якості особистості

Рис. 1. Модель розвитку пізнавальної активності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки

У третьому розділі “**Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи щодо реалізації педагогічних умов розвитку пізнавальної активності студентів**” представлена методика реалізації педагогічних умов розвитку пізнавальної активності майбутніх економістів. Ця методика передбачає поетапний розвиток пізнавальної активності студентів (емоційно-цінісний, когнітивно-інтелектуальний, учинкові-діяльнісний етапи), використання в процесі навчання комплексу освітніх технологій (інтерактивні технології навчання, технологія створення ситуації успіху, розвивальні технології, метод проектів), організаційних форм навчання (лекції, практичні заняття самостійна робота, фахові конкурси, фахова практика, диспути, науково-дослідна робота), спрямованих на досягнення завдань розвитку пізнавальної активності студентів.

Розроблена методика передбачає вплив на три основних компоненти пізнавальної активності: аксіологічний, гносеологічний та праксеологічний.

Досвід навчально-виховної діяльності ВНЗ переконує: одним із найбільш ефективних шляхів щодо підвищення в майбутніх фахівців пізнавальної активності, інтересу до майбутньої професійної діяльності в процесуальному та результативному аспектах є професійне самовиховання, що виражається в прагненні людини до нових професійних ідеалів, усвідомленні нею самої себе як професіонала, своєї суті, свого образу, неповторної індивідуальності, духовності, творчого потенціалу тощо.

Експериментально підтверджено, що реалізовані умови роботи зі студентами сприяють як кількісним, так і якісним змінам у розвитку пізнавальної активності студентів та забезпечують її суттєве зростання (рис. 2). Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Вінницького торговельно-економічного інституту Київського торговельно-економічного університету та Вінницького державного аграрного університету, нею було охоплено 369 студентів.

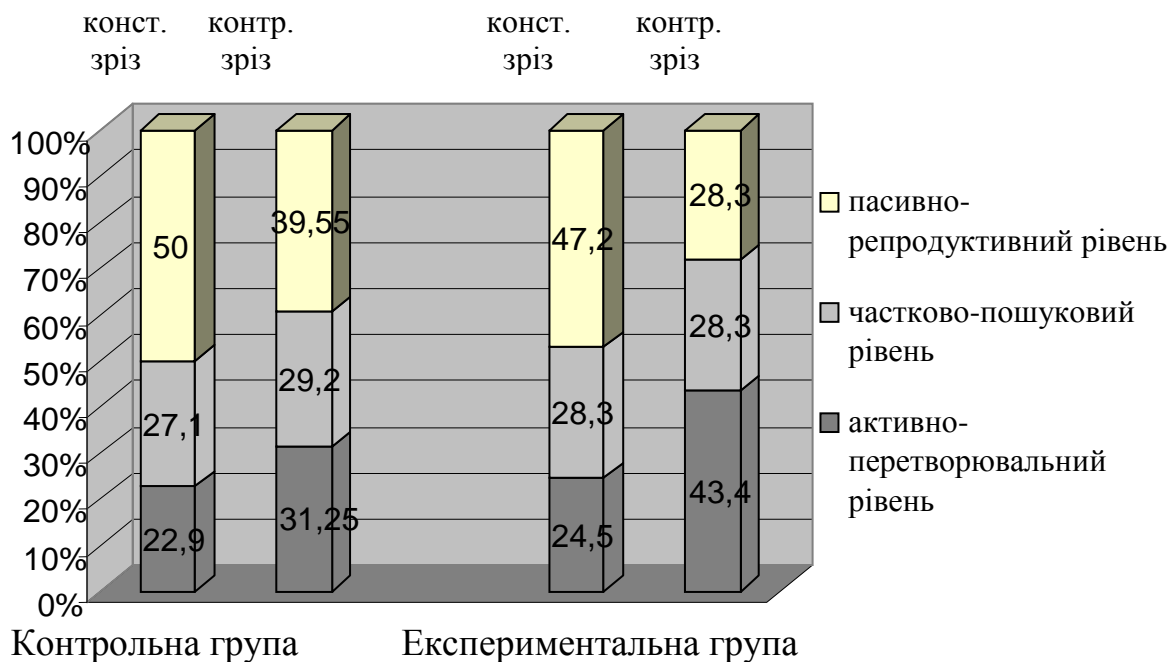

Рис. 2. Динаміка рівнів пізнавальної активності студентів контрольної й експериментальної груп у процесі формувального етапу експерименту.

Такі зміни яскраво демонструють позитивну динаміку в пізнавальному інтересі, інструментально-технологічних знаннях і вміннях, необхідних для успішної пізнавальної діяльності, та в застосуванні студентами добутих знань у практичній навчально-дослідницькій роботі, що впливає на покращення пізнавальної активності студента в цілому.

Аналіз одержаних результатів, порівняння виконання діагностичних процедур студентами контрольних і експериментальних груп після формувального етапу експерименту в експериментальних групах показали прогнозовані результати зростання рівня пізнавальної активності в студентів унаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу, що дозволяє говорити про ефективність розробленої методики та педагогічних умов.

Отже, мети досягнуто, гіпотезу – доведено, завдання розв’язані.

У **загальних висновках** наведене теоретичне узагальнення і авторський погляд на розв’язання наукової проблеми розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми пізнавальної активності показав наявність різноманітних підходів щодо визначення природи цього явища. В психології досі ще немає єдиного підходу до визначення поняття “пізнавальна активність”.

Авторське визначення категорії “пізнавальна активність” базується на узагальнених поглядах В. Донця, А. Маркової, І. Харламова, І. Якиманської. Під пізнавальною активністю розуміється інтенсивна аналітико-синтетична розумова діяльність студента в процесі пізнання оточуючого світу й оволодінні системою наукових знань та система особистісних характеристик та якостей, що забезпечують успішність відповідної діяльності.

На основі теоретичного аналізу, порівняння й узагальнення різних поглядів науковців на структурні компоненти пізнавальної активності, виокремлено аксіологічний, гносеологічний та праксеологічний компоненти пізнавальної активності. Взаємозв'язок розглянутих компонентів пізнавальної активності виразно виявляється в навчально-пізнавальній діяльності студента. В навчальному процесі ці компоненти взаємообумовлені, взаємопов'язані і структурно неподільні. Цілісність такої системи проявляється в тому, що за допомогою цих компонентів можна аналізувати не тільки стан пізнавальної активності в цілому, а й також її окремих показників. Аксіологічний компонент спонукає студентів до оволодіння знаннями і способами пізнавальної діяльності та стимулює вольові зусилля щодо подолання пізнавальних утруднень, що виникають. Гносеологічний компонент є основою для формування способів пізнавальної діяльності, знань і вмінь. Практиологічний компонент спрямований на здійснення навчально-пізнавальної діяльності, що підвищує готовність до вияву вольових зусиль у пізнанні, стимулює прагнення до подальшого одержання знань, умінь і навичок, має більш професійну спрямованість пізнавальної діяльності.

2. Результати діагностики та аналіз психолого-педагогічних джерел дозволили визначити й обґрунтувати педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки:

- побудова особистої професійної перспективи майбутніх економістів;
- педагогічна підтримка студентів у процесі організації особистісно-орієнтованого навчання;

активізація процесу фахової підготовки студентів засобами інтерактивних технологій.

3. З урахуванням вищезазначених педагогічних умов розроблено методiku розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей в процесі фахової підготовки.

Ця методика передбачає поетапний розвиток пізнавальної активності студентів (емоційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, учинково-діяльнісний етапи), використання у процесі навчання комплексу освітніх технологій (інтерактивні технології навчання, технологія створення ситуацій успіху, розвивальні технології, метод проектів), організаційних форм навчання (лекції, практичні заняття, самостійна робота, семінари, фахові конкурси, фахова практика, диспути, науково-дослідна робота), спрямованих на досягнення завдань розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей.

Розроблена методика передбачає вплив на всі основні компоненти пізнавальної активності: аксіологічний, гносеологічний та праксеологічний.

4. Згідно з виокремленими компонентами пізнавальної активності було визначено критерії (мотиваційний, інструментально-технологічний та процесуальний) пізнавальної активності та показники її сформованості в студентів економічних спеціальностей.

Показниками сформованості мотиваційного критерію є такі: потреба в пізнанні нового; ставлення до додаткового навчального навантаження; прагнення поділитись набутим знанням. Щодо інструментально-технологічного критерію, його

показники виражають: обізнаність зі способами збирання та обробки інформації; вміння працювати самостійно з підручником; знати й вдаватися до прийомів смислового групування матеріалу; знати як і вміти упорядковувати та відтворювати інформацію; сформованість логічних способів розумових дій; самостійність мислення. Показники процесуального критерію характеризують: активність застосування здобутих знань у практичній діяльності; участь у навчально-дослідницькій діяльності; планування та організацію самостійного навчання.

На основі аналізу виділених критеріїв та їх показників встановлено такі рівні пізнавальної активності студента: активно-перетворювальний, частково-пошуковий і пасивно-репродуктивний. Визначені рівні дозволяють орієнтуватися на поетапний розвиток пізнавальної активності студента.

5. Дисертантом укладені та впроваджені в навчальний процес методичні рекомендації з розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

Аналіз педагогічного експерименту щодо розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей свідчить, що експериментально-дослідна робота сприяє як кількісним, так і якісним змінам у її розвитку. Такі зміни яскраво демонструють позитивну динаміку в пізнавальному інтересі, інструментально-технологічних знаннях і вміннях, необхідних для успішної пізнавальної діяльності, та в застосуванні студентами здобутих знань у практичній навчально-дослідницькій роботі, що впливає на поліпшення пізнавальної активності студента в цілому.

Одержані результати, порівняння виконання діагностичних процедур студентами контрольних і експериментальних груп після формувального етапу експерименту в експериментальних групах показали прогнозовані результати зростання рівня пізнавальної активності в студентів унаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу, що дозволяє говорити про ефективність розробленої моделі та педагогічних умов.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Як засвідчив експеримент, реалізація запропонованої методики розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки потребує підготовки викладачів вищого навчального закладу. Звідси впливає необхідність спеціальної підготовки викладачів економічних дисциплін до розвитку пізнавальної активності студентів в економічних ВНЗ чи відповідної перепідготовки викладачів у закладах післядипломної освіти.

Основні положення та результати дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Статті у провідних наукових фахових виданнях:

1. **Хоменко Т.В.** Розвиток творчих здібностей студентів під час вивчення іноземної мови / Т.В. Хоменко // Молодь і ринок: щоквартальний науково-педагогічний та економічний журнал / редкол.: Мирон Вачевський (головний редактор) та ін.; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич: ДДПУ, 2003. – № 4 (6). – С. 65-69.

2. **Хоменко Т.** Розвиток творчої активності студентів економічних спеціальностей / Тетяна Хоменко // Імідж сучасного педагога [Стратегія ноосферної освіти]: Науково-практичний освітньо-популярний журнал / редкол.: Н.Білик (голова) та ін.; Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка; Полтавський обласний інститут післядипломної освіти ім. М.В. Остроградського. – Полтава: АСМІ, 2003. – С. 72-73.

3. **Хоменко Т.В.** Організація творчої навчальної діяльності студентів з іноземної мови в економічному вузі / Т.В. Хоменко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 6. – С. 644-650.

4. **Хоменко Т.В.** Розвиток пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі вивчення англійської мови / **Т.В. Хоменко** // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / За заг. ред. АПН України Євтуха М.Б., укладач – О.В. Михайличенко; Київський національний лінгвістичний університет. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. – Вип. 29. – С.99-102.

5. **Хоменко Т.В.** Шляхи розвитку пізнавальної активності студентів у процесі навчання іноземної мови / Т. Хоменко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: зб. наук. праць / редкол.: Є.І. Коваленко (головний редактор) та ін.; Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2006. – Вип. 2. – С.93-96. – (Серія “Психолого-педагогічні науки”).

6. **Хоменко Т.В.** Пізнавальна активність студентів: досвід дефінітивно-компонентного аналізу / Т.В. Хоменко // Вісник Черкаського університету: зб. наук. праць / редкол.: А.І. Кузмінський (головний редактор) та ін.; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси: Вид. центр ЧНУ, 2008. – Вип. 136. – С.70-74. – (Серія “Педагогічні науки”).

7. **Хоменко Т.В.** Психолого-педагогічні проблеми розвитку пізнавальної активності / Т.В. Хоменко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: Науковий журнал / Редколег.: П.Ю. Саух (головний редактор) та ін. – Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2008. – Вип. 41. – С. 158-163.

Методичні рекомендації

8. Методичні рекомендації з англійської мови для студентів спеціальності 6.030500 “Переклад” з курсу “Семантико-стилістичні особливості перекладу фахових текстів” цикл: Менеджмент та маркетинг / Укладачі Л.О. Сікорська, **Т.В. Хоменко**. – Київ, Видавничий центр КНТЕУ, 2005. – 40 с.

9. Методичні рекомендації з англійської мови для студентів спеціальності 6.030500 “Переклад” з курсу „Семантико-стилістичні особливості перекладу фахових текстів” цикл: Бухоблік та фінанси / Укладач **Т. В. Хоменко**. – Вінниця, Видавничий центр ВТЕІ, 2009. – 50 с.

10. Крок до пізнання: Методичні рекомендації з розвитку пізнавальної активності студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” за напрямами підготовки 6.030504 “Економіка підприємства. Економіка підприємництва на ринку товарів та послуг” та 6.030508 “Фінанси і кредит. Фінанси. Державні фінанси. Управління державними фінансовими ресурсами” / Укладач **Т.В. Хоменко** – Вінниця: Центр підготовки навчальних та науково-методичних видань ВТЕІ КЕТЕУ, 2010. – 58 с.

Інші матеріали

11. **Хоменко Т.В.** Гуманізація – визнання людини як особистості / Т.В. Хоменко // Гуманізм та освіта: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (21-23 вересня): В 2-х т. / Ред. колегія; Вінницький національний технічний університет: В 2-х т. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – Т. 1. – С. 53-55.

12. **Хоменко Т.В.** Розвиток пізнавальної активності у процесі вивчення іноземної мови / Т.В. Хоменко, Л.О. Сікорська // Науковий потенціал України: Матеріали першої всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (1-5 березня). – К.: ТОВ “ТК МЕГАНОМ”, 2005. – Ч.2. – 29-31.

13. Сікорська Л.О. Проблеми підготовки спеціалістів економічного напрямку / Л.О. Сікорська, **Т.В. Хоменко** // Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності в Україні: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-26 травня) [Севастополь - Київ]. – К.: Інститут інтелектуальної власності і права, 2006. – С.240-242.

14. **Хоменко Т. В.** Проблеми підготовки спеціалістів економічного профілю / Т.В. Хоменко // Сучасний стан і тенденції розвитку економіки регіонів в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (14-17 вересня) [Ялта] / Редкол.: О.О. Прутська (голова); Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Вінниця: Центр підготовки навчальних та науково-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2007. – С.289-292.

15. Біленька А.О. Студентське самоврядування як необхідна умова гуманізації навчального процесу / А.О. Біленька, **Т.В. Хоменко** // Інтелектуальний потенціал молоді в реалізації стратегії інноваційного розвитку України: Матеріали Всеукраїнської студентської конференції / Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Вінниця: Центр підготовки навчальних та науково-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2008. – С.152-153.

16. **Хоменко Т.В.** Формування професійно-пізнавальної активності студентів / Т.В. Хоменко // Стратегии развития Украины в глобальной среде: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (7-9 листопада) / Ред. колегія: В.І. Тарасов, В.Н. Узунов, В.В. Трофімова; Університет економіки й управління; Кримський інститут бізнеса; Вища школа менеджмента; Центр розвитку освіти, науки й інновацій [Сімферополь - Ялта]: В 2 т. – Сімферополь: ЦРОНИ, 2008. – Т.1. – С. 212-215.

17. **Хоменко Т.В.** Формування та розвиток життєвої позиції майбутнього фахівця / Т.В. Хоменко // Молодий науковець XXI століття [Психолого-педагогічні та методичні проблеми організації навчально-виховного

процесу; Гуманізація навчально-виховного процесу як фактор творчого розвитку студента]: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (17-18 листопада) / Криворізький технічний університет. – Кривий Ріг: Видавничий центр КТУ, 2008. – С. 119-121.

18. Шпортак О.В. Інноваційний характер та інноваційні процеси в освіті / О.В. Шпортак, **Т.В. Хоменко** // Молодий науковець XXI століття [Інноваційні технології у науці та освіті; Розвиток та вдосконалення педагогічної майстерності; Актуальні проблеми мовлення] : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (17-18 листопада) / Криворізький технічний університет. – Кривий Ріг: Видавничий центр КТУ, 2008. – С. 52-55.

19. **Хоменко Т.В.** Болонський процес – структурна реформа на європейському просторі / Хоменко Т.В., Сікорська Л.О. // Актуальні проблеми економічного розвитку України в умовах глобалізації: матеріалт міжнародної науково-практичної конференції (24 вересня) [Вінниця] / Редкол.: В.Т. Сусіденко (голова); Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Вінниця: Центр підготовки навчальних та науково-методичних видань, 2009. – Ч. 2. – С. 435-439.

20. **Хоменко Т.В.** Информатизация обучения как процесс интеллектуализации деятельности преподавателя и обучаемого / **Хоменко Т.В.**, Сікорська Л.О. // Инновационные подходы к применению информационных технологий в профессиональной деятельности: сб трудов междунар. науч.-практ. / интернет-конф. / под общ. ред. Н.В. Соколовской, М.Н. Прокопенко; Белгородский филиал НАЧОУ ВПО Сга. Белгород: ГИК, 2009.- 332с.

Хоменко Т.В. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, 2010.

У дисертації розроблені й обґрунтовані педагогічні умови, уточнено критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей згідно з компонентною структурою пізнавальної активності особистості.

В основу формувального етапу експерименту покладено теоретичну методичку, основою якої виступають педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: побудова особистої професійної перспективи майбутніх економістів; педагогічна підтримка студентів у процесі організації особистісно-орієнтованого навчання; активізація процесу фахової підготовки студентів засобами інтерактивних технологій.

Експериментально підтверджено, що реалізовані умови роботи зі студентами забезпечують суттєве зростання пізнавальної активності студентів.

Ключові слова: педагогічні умови, економічні спеціальності, фахова підготовка, активізація пізнавальної діяльності студентів, критерії і показники пізнавальної активності.

Хоменко Т.В. Педагогические условия развития познавательной активности студентов экономических специальностей в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на получение ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования; Винницкий государственный педагогический университет имени Михайла Коцюбинського, г. Винница, 2010.

В процессе исследования были разработаны и определены педагогические условия, уточнены критерии познавательной активности и показатели ее сформированности у студентов экономических специальностей. Согласно выделенным компонентам познавательной активности определены такие критерии познавательной активности: мотивационный, инструментально-технологический и процессуальный.

Показателями сформированности мотивационного критерия определены: потребность в познании нового; отношение к дополнительной учебной нагрузке; стремление поделиться приобретенным знанием. Показатели инструментально-технологического критерия выражают: знание способов сбора и обработки информации; умение самостоятельно работать с учебником; знание и использование приемов смысловой группировки материала; знание как и уметь приводить в порядок и воссоздавать информацию; сформированность логических способов умственных дои; самостоятельность мышления. Показатели процессуального критерия характеризуют: активность применения добытых знаний в практической деятельности; участие в наставительно-исследовательской деятельности; планирования и организация самостоятельного обучения.

На основе анализа выделенных критериев и их показателей установлены такие уровни познавательной активности студента: активно-творческий, частично-поисковый и пассивно-репродуктивный. Определенные уровни разрешают ориентироваться на поэтапное развитие познавательной активности студента.

Экспериментально доказано, что традиционные основы организации учебно-воспитательного процесса, в соответствии с которыми осуществляется подготовка будущих экономистов, недостаточно активизируют познавательную деятельность студентов.

В основе формирующего эксперимента - теоретическая методика, которая базируется на педагогических условиях развития познавательной активности студентов экономических специальностей в процессе профессиональной подготовки: построение личностной профессиональной перспективы будущих экономистов; педагогическая поддержка студентов в процессе организации личностно-ориентированного обучения.

С целью реализации обозначенных педагогических условий развития познавательной активности разработано соответствующую методику развития познавательной активности будущих экономистов. Данная методика предполагает

поэтапное развитие познавательной активности студентов (эмоционально-ценностный, когнитивно-интеллектуальный, деятельный этапы), использование в процессе обучения комплекса образовательных технологий (интерактивные технологии обучения, технология создания ситуации успеха, развивающие технологии, метод проектов), организационных форм обучения (лекции, практические занятия, самостоятельная работа, семинары, конкурсы по специальности, практика по специальности, диспуты, научнщ-исследовательская работа, направленных на достижение задач развития познавательной активности студентов экономических специальностей.

Разработанная методика предусматривает влияние на три основные компонента познавательной активности: аксиологический, гносеологический и праксеологический.

Экспериментально подтверждено, что реализованные условия работы со студентами обеспечивают значительное возрастание познавательной активности студентов. Полученные изменения ярко демонстрируют положительную динамику в познавательном интересе, инструментально-технологических знаниях и умениях, необходимых для успешной познавательной деятельности, то есть в применении студентами добытых знаний в практической учебно-исследовательской работе, что влияет на улучшения познавательной активности студента в целом.

В диссертации на основе теоретического анализа, сравнения и обобщения разных взглядов исследователей на структурные компоненты познавательной активности были выделены аксиологический, гносеологический и праксеологический компоненты познавательной активности. Взаимосвязь рассмотренных компонентов познавательной активности выразительно раскрывается в учебно-познавательной деятельности студента. В учебном процессе эти компоненты взаимообусловлены, взаимосвязанны и структурно неделимы. Целостность такой системы проявляется в том, что с помощью этих компонентов можно анализировать не только состояние познавательной активности в целом, но и также её отдельных показателей. Аксиологический компонент побуждает студентов к овладению знаниями и способами познавательной деятельности и стимулирует волевые усилия относительно преодоления возникающих познавательных трудностей. Гносеологический компонент служит основой для формирования способов познавательной деятельности, знаний и умений. Практиологический компонент направлен на свершение учебно-познавательной деятельности, которая повышает готовность к осуществлению волевых усилий в познании, стимулирует стремление к дальнейшему получению знаний, умений и навыков, имеет более профессиональную направленность познавательной деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, экономические специальности, профессиональная подготовка, активизация познавательной деятельности студентов, критерии и показатели познавательной активности.

Khomenko T.V. Pedagogical conditions of cognitive activity development of students in economics in the process of professional training. – Manuscript.

Thesis for Candidate's Degree in Pedagogical Science Speciality 13.00.04 - Theory and Methods of Vocational Education; Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy, Vinnitsia, 2010.

The basis of the forming experiment is the theoretical model that bases on the pedagogical conditions of evaluating students' in economics cognitive activity in the process of professional training: conducting of active forms of studying of economic disciplines as a basis of increase of students' capacity for work and maintenance of their tonus of mental activity; construction of personal professional perspective as a motivation of studying aligned on self-education; making of auspicious psychological conditions and an atmosphere of comfort owing to pedagogical support of the teacher. The experiment proved that these conditions make the students' cognitive activity to increase.

In the thesis criteria, pedagogical conditions, indices and levels of evaluating of students' of economy specialities cognitive activity have been specified according to the component structure of person's cognitive activity.

Key words: pedagogical conditions, economics, vocational training, activation of student's cognitive activity, criteria and indices of cognitive activity.